

# Antoni Brusi Mirabent, impressor i segon editor del *Diario de Barcelona*

Jaume Guillaumet\*

Antoni Brusi Mirabent (Barcelona, 1775-1821) és una figura rellevant de la societat catalana dels primers decennis del segle XIX. Fundador de la *Impremta i Llibreria Casa Brusi*, el seu cognom ha quedat associat a la història del *Diario de Barcelona* (1792-1993), el periòdic més important de la història de Catalunya i nom encara utilitzat per una publicació electrònica de l'Ajuntament, *diaridebarcelona.com*. Els serveis prestats a la causa espanyola durant la Guerra de la Independència o Guerra del Francès, contra la ocupació napoleònica, li van valer l'atorgament del privilegi d'edició del diari, del qual fou desposseït el seu fundador, Pedro Pablo Husón de Lapazaran, acusat de col·laborar amb els francesos.

L'obra de Brusi té un abast més ampli com a impressor, com a editor de periòdics i com a renovador de la impremta, amb la introducció a Espanya de la litografia. El seu nom apareix entre els col·laboradors d'un alçament contra la ocupació napoleònica de Barcelona, el maig de 1809,<sup>1</sup> i té un gran relleu després de 1814, un cop restablert l'absolutisme, i en els primers dos anys del Trienni Constitucional, abans de la seva mort prematura a causa de la febre groga de 1821. El privilegi i l'edició del diari li foren disputats en tots dos règims.

Brusi fou el segon editor del *Diario de Barcelona* –descomptant-ne l'administració francesa durant la guerra contra Napoleó– i l'origen d'una nissaga empresarial que es va mantenir al capdavant del periòdic durant quatre generacions i al llarg de cent anys (1814-1923). Durant la guerra, Brusi havia estat l'impressor itinerant de la gaseta oficial de la Junta Superior del Principat de Catalunya –principalment a Tarragona, Berga i Vic–, així com de la segona etapa d'aquesta

\* Universitat Pompeu Fabra

1. Raymundo P. FERRER, *Barcelona cautiva, o sea Diario exacto de lo ocurrido en la misma ciudad, mientras la oprimieron los franceses, esto es, desde 13 de febrero de 1808 hasta el 28 de mayo de 1814*, Barcelona, impremta d'A. Brusi, 1815-1821, 7 volums, nota del dia 6 de maig de 1809; Juan MERCADER RIBA, *Barcelona durante la ocupación francesa (1808-1814)*, Madrid, Instituto Jerónimo Zurita, 1940, pàg. 104; Joan MERCADER I RIBA, *Catalunya i l'imperi napoleònic*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978, pàg. 61.

gaseta i de dos periòdics liberals a Vic, a més d'editor d'un diari a Palma de Mallorca. Confirmat al final de la guerra com a editor del *Diario de Barcelona*, davant d'altres sol·licitants, i de la continuació de la gaseta oficial de Catalunya, Brusi obtingué els títols d'impressor oficial, impressor reial i impressor de cambra i, més tard, va adaptar el diari al règim liberal del Trienni Constitucional, amb la qual cosa perdé la situació anterior de monopoli.

Aquest article presenta un estudi global de la figura del primer Brusi, a partir de la revisió dels treballs existents<sup>2</sup> i la documentació dipositada per la família Brusi a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona,<sup>3</sup> a la llum de noves dades obtingudes en una investigació sobre els orígens de la premsa a Catalunya.<sup>4</sup> Un dels resultats més interessants és el plantejament d'un perfil més liberal d'Antoni Brusi Mirabent: per l'orientació del *Diario de Palma* –pendent d'un estudi específic–, per la seva condició d'impressor de l'Exèrcit i per l'actitud de col·laboració amb les autoritats del Trienni, associat amb l'impressor Dorca.

### *Casa Ferrer i Casa Brusi*

La família Brusi és originària d'Agullana (Alt Empordà, Girona), des d'on els pares Carles Brusi i Raymunda Mirabent es traslladaren a Barcelona a mitjan segle XVIII, mentre l'oncle Esteve Brusi s'hi quedava com a metge. No es coneix la data exacta de naixement d'Antoni Brusi Mirabent, sinó dues fes de baptisme de desembre de 1775 i de març de 1782 i una referència familiar més inconcreta que situaria el naixement el 1780. Malgrat que no és lògic que un segon fill tingués els mateix nom que el primer si aquest no ha mort i que no hi ha cap altra constància d'un segon Antoni Brusi Mirabent, utilitzo la primera data perquè coincideix amb l'edat de 45 anys que figura en la seva partida de defunció de 27 d'octubre de 1821.<sup>5</sup> Totes dues fes de baptisme són de la parròquia dels Sants

2. J[oa]n MAÑÉ I FLAQUER, «El “Diario de Barcelona”. Apuntes históricos», *Diario de Barcelona*, 18 articles en diumenge, entre el 16 d'octubre de 1892 i el 12 de març de 1893; Joaquín ÁLVAREZ CALVO, «“Diario de Barcelona”. Su fundación e historia. 1792-1938» a la publicació *Periodismo*, Barcelona, La Neotipia, 1940; Esteban MOLIST POL, *El “Diario de Barcelona”, 1792-1963. Su historia, sus hombres y su proyección pública*, Madrid, Editora Nacional, 1964; Rosa Maria SUBIRANA REBULL, *Els orígens de la litografia a Catalunya, 1815-1825*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1991.
3. Entre altres documents, es conserven en aquest fons tres manuscrits inèdits: unes memòries de Pau Soler Mestres del 1852 i d'Antoni Brusi Ferrer del 1865 i l'obra de José Antonio BRUSI MATARÓ, *Historia del “Diario de Barcelona”* (sense data).
4. Jaume GUILLAMET, *Els orígens de la premsa a Catalunya. Catàleg de periòdics antics (1641-1833)*, Barcelona, Arxiu Municipal de Barcelona, 2003.
5. Hi ha tres referències diferents sobre la data de naixement de Brusi: 1775, segons la fe de baptisme de 5 de desembre, amb els noms d'Anton, Josep i Ramon, aportada per ÁLVAREZ CALVO, «“Diario de...», pàg. 63-64, data acceptada també per MOLIST, *El “Diario de...», pàg. 63; 1782, segons una segona fe de baptisme amb els noms d'Antonio, José i Miguel de los Santos, amb data 14 de març, aportada també per ÁLVAREZ CALVO, «“Diario de...», pàg. 81, data acceptada per la Gran Enciclopèdia Catalana; i 1780, data donada pel cronista familiar BRUSI MATARÓ, *Historia del...», sense aportació documental, però que concorda amb la referència segons la qual en casar-se amb Eulàlia Ferrer, el 7 de juny de 1799, els cònjuges tenien 19 i 18 anys respectivament, i que en morir, el novembre de 1821, en tenia 41. D'altra banda, Pau**

Just i Pastor de Barcelona, molt a prop de l'Ajuntament i de la que serà més tard la seu social de *Casa Brusi*. Segons consta al primer d'aquests documents, el pare era fabricant de mitges de seda i el seu padrí, Antón Brusi –probablement germà del pare–, era negociant.

Brusi aprèn l'art de l'enquadrernació amb l'impressor i llibreter Joan Francesc Piferrer<sup>6</sup> i s'estableix com a llibreter la tardor de 1798. El dia 29 de novembre de 1798, publica al *Diario de Barcelona* un «Aviso» de 4 pàgines, a manera de suplement, on fa saber que «Antonio Brusi, Maestro Librero, vecino de esta Ciudad ha abierto su nueva Tienda de librería, situada en la baxada de la Carcel, esquina la calle de la Freneria, compuesta de Libros de la mejor literatura, asi extrangeros como nacionales», dels quals ofereix una extensa llista «para la mejor instruccion del publico».<sup>7</sup>

El 7 de juny de 1799 contrau matrimoni amb Eulàlia Ferrer Montserrat, nascuda el 1780, que als dotze anys havia heretat la llibreria *Casa Ferrer* per les morts successives dels seus dos germans i el seu pare, Josep Ferrer Mañach. Els Ferrer són una família de llibreters documentada des del segle XVII, en què la transmissió patrimonial es fa per via femenina durant diverses generacions. L'àvia d'Eulàlia, Maria Eulàlia Ferrer, havia heretat el negoci el 1732, en haver mort sense fills els seus tres germans, i el seu marit, Gislemy Mañach, va cedir la preferència al cognom Ferrer atesa la importància de la casa. El pare d'Eulàlia, Josep Ferrer Mañach –casat amb Maria Eulàlia Montserrat–, va morir jove, després d'haver mort també els seus dos germans, i Eulàlia Ferrer Montserrat esdevingué mestressa de la llibreria *Casa Ferrer*, al carrer de la Llibreteria, número 22, el dia 23 de juliol de 1792.

La primera referència coneguda de la unificació de les dues cases amb aquesta adreça és un avís al *Diario de Barcelona* del 9 de juliol de 1806 on es parla de la llibreria de Brusi i Ferrer,<sup>8</sup> al carrer de la Llibreteria 22. Segons la memòria familiar,<sup>9</sup> ja hi havia un grup escultòric dedicat a la Mare de Déu de Montserrat –patrona de *Casa Ferrer* i després de *Casa Brusi*–, atribuït a Ramon Amadeu. El negoci d'impremta es devia afegir al de llibreria durant l'any i mig que transcorre fins que el febrer de 1808 les tropes franceses entren a Barcelona i se'n fan mestresses, tot i que la insurrecció no comença fins a l'estiu de 1808. Tot i que no

Soler Mestres, responsable dels negocis de *Casa Brusi* després de la mort d'Antoni Brusi Mirabent, diu en unes memòries manuscrites inèdites conservades a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, que aquest tenia 42 anys en morir. A la vista de la partida de defunció (ÁLVAREZ CALVO, «Diario de...», pàg. 78), segons la qual Brusi tenia en morir, el 27 d'octubre de 1821, 45 anys, s'hauria de donar per bona la data de la fe de baptisme del 5 de desembre de 1775.

6. Miguel GONZÁLEZ SUGRAÑES, *Contribució a la història dels Antichs Gremis i Oficis de la Ciutat Barcelona*, Barcelona, Henrich y Cia., 1918, vol. II, «Llibreters i estampers», pàg. 146-148.
7. *Diario de Barcelona*, 29-IX-1798; GONZÁLEZ SUGRAÑES, *Contribució a...*, pàg. 146-148, diu que Brusi s'estableix a la mateixa llibreria *Casa Ferrer*, amb la propietària de la qual contrau matrimoni l'any següent, però MOLIST, *El "Diario de..."*, pàg. 64, ho posa en dubte i diu que s'hi traslladarà més tard. El local indicat per Brusi a la cantonada de la baixada de la Presó (nom antic de la baixada de la Llibreteria) amb el carrer de la Freneria quedaria a l'angle oposat al número 22 del carrer de la Llibreteria, que fa cantonada amb el carrer de la Daqueria. No deixa de ser estrany, però, que això succeeixi pocs mesos abans del casament.
8. *Diario de Barcelona*, 9-VII-1806.
9. BRUSI MATARÓ, *Historia del...*

hi ha unes dates clares de l'anada de Brusi a Tarragona, proveït de tipus i premses per posar-los al servei de l'Exèrcit i de la Junta Superior del Principat, del certificat de serveis prestats expedit ja el 20 de gener de 1809 es dedueix que ho fa durant l'any 1808 mateix, tot i que el mes de maig de 1809 encara se'l trobi a Barcelona, col·laborant com a enllaç en una conspiració contra els ocupants.

## **Al servei de la Junta Superior del Principat i de l'Exèrcit, durant la guerra contra Napoleó**

L'activitat de Brusi al servei de l'Exèrcit i de la Junta Superior del Principat és reconeguda i agraïda en certificacions oficials des del 20 de gener de 1809 fins al 21 de maig de 1814 almenys en vuit ocasions.<sup>10</sup>

En el primer certificat, expedit a Tortosa el 20 de gener de 1809, mig any després de la insurrecció contra les tropes franceses, es deixa constància que, en una data no determinada, «D. Antonio Brusi, fugado de Barcelona por no estar bajo la dominación francesa, hizo traer a Tarragona una prensa y demás necesario para imprimir, y siendo necesarios varios documentos y modelos para impresiones oficiales, fué a sacarlos con bastante riesgo y sin solicitar gratificación alguna, y desde entonces está imprimiendo cuanto es necesario para la Administración general y Contaduría de la provincia, con considerable ahorro de la Real Hacienda». En el segon, sis dies més tard, que «el librero e impresor de Barcelona, D. Antonio Brusi, ha construído los libros y guías y demás documentos para servicio de las Contadurías y Administraciones del Principado con actividad y desempeño notable, con ahorro de la Real Hacienda». Sobre la base d'aquests reconeixements de serveis, Brusi obté el 28 de novembre de 1809 la llicència per «poder imprimir el diario de aquella capital, con motivo de ser francés el editor de dicho diario, para cuando nuestras armas la hayan recobrado».

En altres certificats posteriors, com el de l'1 de febrer a Tarragona, es reconeix que Brusi, «impresor y librero, residente en Tarragona, ha manifestado siempre el mayor celo y patriotismo en cuantas comisiones ha puesto a su cuidado propias de su arte y en otras del Real Servicio, muy reservadas e interesantes, sin el menor interés, por el solo honor de servir a la Patria». En el del 27 de novembre de 1812, expedit a Berga, la «Junta Superior de Observacion y Defensa del Principado de Cataluña» li reconeix haver-la servit puntualment, «facilitando sus prensas y enseres desde febrero de 1803 [ha de ser 1809] y conduciéndolas a los puntos que se le ha mandado».

10. 20 de gener de 1809, Tortosa, certificat d'Antonio Ortiz, «Diputado Honorario del Estado de Caballeros hijos-dalgo de Madrid»; 26 de gener de 1809, Tortosa, certificat de Mariano Álvarez Ordoño, «Contador Honorario del Ejército»; 28 d'octubre de 1809, certificat de la llicència de la Junta Suprema del Reino per imprimir el diari de Barcelona; 1 de febrer de 1810, Tarragona, certificat de Tomás de Veri, representant de la Junta Central del Reino al Principat de Catalunya; 27 de novembre de 1812, Berga, certificat de la «Junta Superior de Observacion y Defensa del Principado de Cataluña»; 4 de maig de 1813, Vic, certificat d'Andrés Ibáñez de Ibero, «Comisario Ordenador Intendente interino del Primer Ejército de operaciones del Principado de Cataluña»; 20 de maig de 1814, Vic, certificat del «Jefe político de Cataluña»; 21 de maig de 1814, Vic, igual certificat de la Diputació de Catalunya.

Per aquest document se sap d'algunes pèrdues de béns sofertes per Brusi: «en la ciudad de Manresa en marzo de 1810 perdió una prensa completa cuando entró el enemigo en aquella ciudad» i «asimismo también en Tarragona, otra con más abundancia de enseres, al apoderarse aquel de aquella Plaza en junio de 1811». Reconeix la Junta que «a pesar de estas pérdidas de consideración, [Brusi] ha continuado en el mismo ejercicio reponiendo aquellas prensas, anticipando capitales propios, papel, jornales y transportes, que han ascendido a sumas de consideración, percibiendo a cuenta módicas cantidades por no haber permitido el estado de los fondos públicos satisfacerle por entero. Y siempre se ha prestado gustoso a cuanto se le ha mandado, mereciendo por lo ya referido la estimación de la Junta».

En data 4 de febrer de 1813, a Berga, on era instal·lat, Brusi demana a la Diputació que, prenent com a base els certificats anteriors, se'l nomeni impressor oficial, títol que se li atorga. Tres mesos més tard, el 4 de maig de 1813, a Vic, l'intendent interí del Primer Exèrcit del Principat de Catalunya certifica que Brusi, «durante los seis años de insurrección, ha desempeñado con la mayor puntualidad todos los encargos de bandos, órdenes y demás instrucciones que le ha encargado la Intendencia, Contaduría y Tesorería del Ejército y Principado de Cataluña». També a Vic, en data 9 d'agost de 1813, Brusi sol·licita a la Regència ser nomenat impressor reial, per a tots els treballs del governs i autoritats, al·legant els seus mèrits «en los servicios que ha prestado imprimiendo con su imprenta volante cuantos papeles han debido imprimirse relativos a la defensa de la Patria, con toda satisfacción de los Gobernadores de esta provincia». En acabar la guerra, Brusi obté també els certificats de bon servei del cap polític superior de Catalunya, amb data 20 de maig de 1814, i de la Diputació de Catalunya, amb data 21 de maig.

## La publicació de periòdics durant la guerra

No hi ha en les certificacions oficials cap referència explícita a la publicació de periòdics duta a terme per Brusi durant la guerra a diverses poblacions, potser perquè aquesta es considerava implícita en la descripció global dels serveis d'impremta prestats a la Junta Superior del Principat i a l'Exèrcit. La memòria i les referències bibliogràfiques donen per entès, en paraules del cronista familiar Josep Antoni Brusi Mataró, que «durante la guerra, además de los impresos que necesitaban el ejército y las autoridades, publicó Brusi según ya se ha dicho, los Diarios de Manresa, Tarragona y Mallorca, durante el tiempo que en ella estuvo y al regresar a la península, la Gazeta de Cataluña en Vich y los ultimos numeros en Barcelona».<sup>11</sup>

En realitat, Brusi només va editar un diari a Palma de Mallorca, després de la caiguda de Tarragona, i la seva labor periodística en aquesta i altres ciutats, on estigueren posteriorment les seus de la Junta Superior del Principat de Catalunya i del Cuartel General del Ejército de Cataluña, consistí en la impressió de la *Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña* (GMPPC), posteriorment conver-

11. BRUSI MATARÓ, *Historia del...*, pàg. 23.

tida en *Gazeta de Cataluña* (GdC). Així ho havien plantejat Mañé i Flaquer, Tarín Iglesias i Molist;<sup>12</sup> i es pot corroborar, precisar i ampliar amb les dades obtingudes de la col·lecció d'aquest periòdic, molt poc conegut a causa de la seva publicació itinerant i de la conservació fraccionada i dispersa de la col·lecció. L'ús genèric o sovint indistint amb què a l'època es parlava de gasetes i diaris, sense fixar-ne noms propis, també és causa de confusió. Va imprimir dos periòdics més a Vic: *El Censor en el Primer Ejército* i el *Redactor General de Cataluña*.

La publicació del *Diario de Tarragona*, des de l'1 de novembre de 1808, atribuïda a la impremta traslladada per Brusi, per un autor local i pel cronista familiar,<sup>13</sup> és deguda probablement a la *Imprenta de Miguel y Joaquin Puigrubí, Padre e Hijo*, que quasi dos anys més tard, el 20 de juliol de 1810, continuaven fent-ho. Aquests impressors van ser també els primers a publicar l'esmentada *Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña*, a Tarragona, Vilafranca del Penedès, Martorell i Sant Feliu de Llobregat, fins que Brusi se'n devia fer càrrec, de nou a Tarragona, a primers de 1809, i figuraven al peu d'impremta com a *Imprenta de la Gazeta*. Excepte uns mesos d'estada a Manresa, a càrrec de l'impressor Abadal –durant els quals tingué també una impremta en aquesta ciutat treballant per a la Junta–, Brusi editarà la gasete oficial catalana en diverses ciutats –Tarragona, monestir de Poblet, Solsona, Berga i Vic– fins al setembre de 1813, que donà pas a una nova publicació, *Gazeta de Cataluña*, també editada per ell a Vic i, acabada la guerra, a Barcelona.

Amb el seu nom propi i adreça al peu d'impremta, la *Gazeta* en deixa constància a Tarragona, des del 27 d'abril de 1810: «En la Imprenta de Brusi, baxada del Rosario». Aquest mateix peu d'impremta figura també en els fulls informatius del Congreso Provincial de Cataluña, publicats diàriament els mesos de juliol i agost de 1810 i de nou el març de 1811, a la manera d'un diari monogràfic, però sense tenir-ne les característiques pròpies. El 28 de maig de 1811, un mes abans de l'ocupació de Tarragona pels francesos el 28 de juny, el nom de Brusi deixa d'aparèixer al peu d'impremta de la *Gazeta*, i també el lloc indeterminat on aquesta es publica. Una impremta i uns operaris de *Casa Brusi* acompanyaran la Junta Superior del Principat de Catalunya en la seva emigració per diferents poblacions del centre de Catalunya en el moment més difícil de la guerra, quan els francesos controlaven les ciutats més importants. L'impressor i la seva família s'estableixen a Palma de Mallorca, on publica el *Diario de Palma* durant més de dos anys, del 6 de setembre de 1811 al 31 d'octubre de 1813, data a partir de la qual continuà publicant-lo un altre impressor.<sup>14</sup>

12. MAÑÉ I FLAQUER, «El “Diario...”, IV, 6-XI-1892 de novembre; José TARÍN IGLESIAS, *Periodismo de ayer y de hoy*, Barcelona, Políglota, 1959, pàg. 24-25; i MOLIST, *El “Diario de...”,* pàg. 67-71.

13. LUIS DEL ARCO, *El periodismo en Tarragona*, Tarragona, Tipografía Arís e Hijo, 1908, pàg. 10; BRUSI MATARÓ, *Historia del... La Casa Brusi* editarà, vint anys més tard –el 1828, set anys després de la mort del fundador–, un altre *Diario de Tarragona* amb motiu d'un viatge del rei Ferran VII a Tarragona i a Barcelona, per encàrrec del govern.

14. DEL ARCO, *El periodismo en...*, pàg. 10, afegeix a peu de pàgina una nota crítica contra Brusi que ignora els seus posteriors serveis al govern i l'exèrcit espanyols: «Apenas se presentó delante de Tarragona (5 de Mayo de 1811) la vanguardia del ejército enemigo, D. Antonio Brusi, dispuesto siempre a huir de los franceses, levantó su taller tipográfico y buscó un buque que le trasladara a Palma de Mallorca, donde continuó la publicación del Diario hasta que pudo, sin peligro alguno, volver a Barcelona».

L'esposa, el primer fill i els dependents marxen primer cap a Mallorca.<sup>15</sup> Brusi i altres ho fan en l'últim moment. Entre els empleats hi ha Domingo Obiols, que Mañé i Flaquer descriu com l'home de confiança de la família, de gran lleialtat, encarregat de la botiga i, des del 1814, de l'oficina del *Diario de Barcelona*, que en el moment de marxar de Tarragona hauria salvat el capital de deu unces d'or que Brusi li hauria confiat en naufragar la llanxa que els traslladava al vaixell.<sup>16</sup>

D'acord amb la crònica familiar de Brusi Mataró,<sup>17</sup> Brusi va instal·lar la seva impremta mallorquina al carrer de Can Cavellà de Palma, a mitjan 1811, i a final de 1812 la traslladà al número 2 del carrer dit la Cuesta de Brosa o Costa d'en Bros. La iniciativa de la publicació d'un diari hauria estat de «otro catalán emigrado, D. Antonio Pla y Baylina, pedagogo», que el mes d'agost va publicar un manifest en què suplicava a Brusi que fes un diari «para cuya composición [redacció] le presentó otro sugeto capaz», que podrien haver estat el marí (pilot d'altura) Juan Reyes o el metge tarragoní Canet, també emigrat, que publicà alguns fullets a la impremta de Brusi. El repartiment de funcions atorga a Brusi el paper d'editor i impressor –pagant els jornals del personal de la impremta i altres despeses, de les quals només se li havien de reemborsar els primers–, mentre que el redactor tindria l'obligació d'«escoger las materias y señalar los papeles que debían insertarse», i Pla quedava encarregat de rebre les subscripcions i de recollir els avisos i notícies particulars de Palma –entrada de vaixells al port, pèrdues i troballes, teatre i altres–, a més de corregir les proves. La impremta de Brusi i el diari esdevingueren aviat lloc de trobada per als catalans refugiats de la invasió napoleònica.

El primer número del *Diario de Palma* es va publicar el 6 de setembre de 1811, amb un aspecte molt semblant al del *Diario de Barcelona*. Un plec de quatre pàgines, de vegades doblat a vuit, amb l'escut de la ciutat encapçalant la primera pàgina amb el nom. Sota nom i escut hi havia les indicacions religioses del dia –el sant, les Quaranta Hores i les funcions religioses– i a continuació, a una sola columna, els articles d'ofici, els comunicats de la campanya militar, escrits trets d'altres diaris, i notícies pròpies de la guerra tretes de cartes, fulls solts i gasetes. En darrer lloc, la secció de notícies particulars de Palma, sobre embarcacions fondejades al port, moviments de correus, pèrdues i troballes, demandes i ofertes de personal i la funció del Teatre. És el model establert el 1792 pel *Diario de Barcelona*, afegint-hi notícies abans exclusives de la *Gaceta de Madrid* i ara més pròpies de les gasetes oficials de les Junes de cada territori en guerra. Segons Brusi Mataró, l'impressor barceloní va introduir, així, «un adelanto relativo en las publicaciones periódicas de la isla y dió gran amplitud a la parte mercantil y naval insertando las cotizaciones corrientes de géneros al por mayor».

15. Els antics operaris de la impremta a Barcelona, de nom Zaragoza, Llorenç Rocavella i Ignasi Estivill, haurien treballat a Mallorca, segons J. VARELA HERVÁS, «Prolegómenos a la historia del "Diario de Barcelona"», dins l'edició commemorativa del 150è aniversari, 1942; MOLIST, *El "Diario de..."*, pàg. 70.

16. MAÑÉ I FLAQUER, «El "Diario..."», IV, 6-XI-1892.

17. BRUSI MATARÓ, *Historia del...*, pàg. 23. L'autor de la crònica familiar fa constar el seu agraïment per les dades relatives al *Diario de Palma* a l'escriptor i periodista mallorquí Miquel dels Sants Oliver, que fou director del *Diario de Barcelona* els anys 1905-1906.

Al cap d'un any, l'edició del *Diario de Palma* va tenir problemes, en el clima més polititzat que va seguir la proclamació de la Constitució de març de 1812, quan, a partir d'agost i segons la crònica de Brusi Mataró, «el periódico adquiría un carácter militante y no pocas veces agresivo».

Les relacions entre Brusi i Pla van fer crisi<sup>18</sup> i el mateix que li havia demanat de crear el diari va començar a publicar-lo pel seu compte el 17 de setembre de 1812, a la impremta de Felip Guasch. El cas es resolrà davant dels tribunals, favorablement per a l'impressor barceloní. Un full solt publicat titulat *La Verdad*, en el qual Pla explica les seves diferències —«con los mayores desenfrenos de pluma», segons Brusi Mataró—, és portat per Brusi davant la Junta de Censura de la província —instituída per la Constitució com a garant de la llibertat d'impremta—, que condemna com a «libelo infamatorio» l'escrit de Pla i forma causa criminal a Reyes com a autor efectiu del text.

Brusi compta en aquest cas amb el suport d'un altre refugiat català, Pau Franch, professor d'humanitats, a qui devia conèixer perquè havia estat redactor de la *Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña* en el període 1810-1811. Un altre antic redactor de la gaseta catalana, el frare Manuel de Santo Tomás Tragia, fou col·laborador assidu de Brusi en el diari mallorquí, així com el general marquès de Palacio i el mariscal de camp del cos d'artilleria Luis de Villaba.

La impressió que Brusi Mataró recull a través de Miquel dels Sants Oliver, segons la qual a partir de l'estiu de 1812 el diari hauria ofert «momentos de mayor interés con la multitud de artículos propios y comunicados comentando los sucesos de la poblacion y los desafueros de las autoridades, mal avenidas con el régimen constitucional», fa pensar en una posició liberal de Brusi en el marc del pluralisme singular de la política i del periodisme mallorquins d'aquests anys en què, fora de l'abast de les tropes napoleòniques, l'illa fou refugi alhora de liberals i d'absolutistes. Una campanya humanitària molt personal de Brusi hauria estat la que el diari dugué a terme a favor de millorar les condicions extremes en què es trobaven els presoners francesos confinats a Cabrera.

L'estada de Brusi a Palma podria haver durat un any i mig o més, des de juny de 1811 fins a desembre de 1812 o gener de 1813. El *Diario de Palma* es va continuar publicant fins al 31 d'octubre de 1813, però l'impressor devia haver tornat a Catalunya a primers d'any, per fer-se càrrec personalment de la gestió de les impremtes del Govern Superior Espanyol del Principat i de l'Exèrcit, instal·lats a Berga, penúltima etapa abans de tornar a Barcelona al final de la guerra. Així es dedueix del canvi en la indicació habitual de la *Gazeta*, impresa «en la Imprenta del Gobierno Superior Español del Principado», amb l'afegit des del 3 de febrer de ser «a cargo de Antonio Brusi».

L'anunci, en el mateix número, de la publicació d'un full sobre l'entrada a Lleida, imprès «en la Imprenta del Ejercito a cargo de Antonio Brusi», fa pensar si aquest tenia una o més impremtes seguint la Junta i l'Exèrcit, ja que exercia com a impressor d'ambdós. L'avís publicat a la mateixa *Gazeta*<sup>19</sup> demanant un opera-

18. «Pla, que no solo ha desatendido sus compromisos, sino que además se titula “el redactor”, sin serlo, sin dar además cuenta de las suscripciones cobradas, reconvenido por Brusi, se propone llevar a otra imprenta el periódico» (BRUSI MATARÓ, *Historia del...*).

19. *GMPPC*, 1813, 41.

ri per treballar «en una imprenta volante que va a destinarse para seguir a este primer exercito» reforça la hipòtesi que, efectivament, Brusi hauria tornat de Mallorca amb nou material d'impremta, adquirit potser amb els guanys de la seva activitat allà. La *Gazeta* també publicava un avís sobre la venda de retrats dels herois de la insurrecció fets a la impremta de Brusi a Palma de Mallorca.<sup>20</sup> Segurament fou aquesta segona impremta ambulante l'autora dels fulls informatius de l'entrada del rei Ferran VII, datats al quarter general de campanya el mes de març de 1814 i amb el ja esmentat peu d'impremta d'«Imprenta del exercito a cargo de Antonio Brusi».<sup>21</sup>

En tot cas, es planteja una qüestió important per poder avaluar el patrimoni i la capacitat de guany de Brusi, ja que del que s'ha dit fins ara es dedueix que va començar la guerra amb almenys dues impremtes –una a Tarragona i una altra d'ambulante–, que aquesta segona fou destruïda a Manresa el març de 1810 i la primera ho va ser a Tarragona el juny 1811. Tot i així, les hauria reemplaçat totes dues, la primera ambulante i la segona a Palma. A més, caldria afegir-hi una tercera impremta ambulante –cinquena en el còmput total– el 1813 a Berga i Vic, comptant que la de Palma seria la que s'instal·lés a Barcelona el maig de 1814, de manera que Brusi podria tenir al final de la guerra tres impremtes, una més que al començament, tot i haver-ne perdut dues.

Des de l'inici de maig de 1813, la *Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña* s'edita a Vic, capital política del Principat l'any anterior a la desocupació francesa de Barcelona, i, com a signe de normalització en l'aplicació del règim constitucional, el periòdic oficial canvia de nom i amplia els seus continguts, però manté el mateix editor. Apareix el dia 3 de novembre de 1813 la nova *Gazeta de Cataluña*, a la impremta del Govern Superior Espanyol del Principat. Des del 3 de febrer de 1814, es farà constar que és a càrrec també d'Antoni Brusi, fins al 29 de maig que deixa de publicar-se. A la impremta de l'Exèrcit a Vic, Brusi imprimeix també dos periòdics d'orientació liberal: *El Censor en el Primer Ejército* (1812), de breu durada, i *Redactor General de Cataluña* (1814).

Un cop acabada la guerra, la *Gazeta de Cataluña* tindrà una segona etapa a Barcelona, a la restablerta impremta i llibreria *Casa Brusi* del carrer de la Llibreteria,<sup>22</sup> i limitarà el seu contingut a les informacions oficials i administratives, dos cops a la setmana, des del 3 de desembre de 1814 fins a la mateixa data de 1816, dos anys complets. Des del 5 de juny de 1814, Brusi serà a més el nou editor i impressor del *Diario de Barcelona*.

20. *GMPPC*, 1813, 33. Segons BRUSI MATARÓ, *Historia del...*, la impremta mallorquina de Brusi publicà innombrables fullets, fulls solts i altres obres, entre les quals una *Carta histórico-crítica sobre el edificio de la Lonja*, obra de Melchor Gaspar de Jovellanos, impresa per acord del Reial Consolat.

21. N'hem vist dos exemplars, datats a Girona i Calella, el 26 i 28 de març de 1814. No porten títol de publicació, sinó que és la impressió de l'ofici signat diàriament per l'ajudant general cap de l'Estat Major, F. X. Cabanes. L'encapçalament diu «Primer ejército. E. M. Continuación de lo ocurrido desde la llegada de S. M.».

22. *GdC*, 1814, 70, anuncis de venda de quaderns i obres a la llibreria de Brusi.

## Editor i impressor del *Diario de Barcelona*, 1814-1821

Antoni Brusi Mirabent no va poder fer efectiu el privilegi per a l'edició i impressió del *Diario de Barcelona*, obtingut el 28 d'octubre de 1809, fins al final de la guerra, el mes de maig de 1814, i el diari sortí de nou al carrer el dia 6 de juny, exhibint per primera vegada el nom de Brusi en el peu d'impremta. El dia 29 de maig va adreçar amb aquesta finalitat un escrit de súplica al general Copons, del quarter general instal·lat a Sarrià, basant-se en els mèrits acumulats al llarg de la guerra i en la reial ordre emesa en aquest sentit per la Junta Superior cinc anys abans, escrit que li fou contestat favorablement.

Tot i això, Brusi hagué de defensar aquest privilegi des d'abans de poder emprendre la publicació del *Diario de Barcelona*. El dia 6 de juny ja havia sortit un periòdic titulat *Estafeta Diaria de Barcelona*, a càrrec dels impressors Miguel i Tomás Gaspar, que es publicarà fins al gener de 1817. Tres dies més tard, en data 9 de juny de 1814, Brusi presentà un recurs contra el prospecte d'un altre diari, que en la seva opinió contravenia el reglament de llibertat d'impremta de 10 de juny de 1813 per qüestió del nom. El quarter general de Barcelona ordenà al seu promotor –Francesc Garriga, impressor durant la segona part de la guerra del *Diario Político, Militar y Mercantil de la Ciudad de Tarragona*– que el nou periòdic afegís al nom els adjectius «político y mercantil», de manera que el 15 de juny es publicà el primer número del *Periódico Político y Mercantil de Barcelona*, fins al desembre de 1816.

Molt aviat, Brusi veia reforçada la seva posició per un decret de 23 de juny, en el qual el capità general afirma que continuava en ús la seva prerrogativa d'imprimir tots els papers oficials. El 15 de juliol encara hi ha un nou certificat del capità general sobre el mèrits i serveis d'Antoni Brusi durant la guerra. L'any següent, en data 7 de març de 1815, presentarà una sol·licitud perquè li siguin concedits els honors i l'ús de l'uniforme d'impressor de cambra de Sa Magestat, títol que li serà atorgat i que jurarà en un acte solemne celebrat a Capitanía General, davant del capità general marquès de Campo Sagrado, que actua per delegació del rei Ferran VII.

Tot i aquests nous reconeixements, que col·loquen Brusi en una situació de favor màxim prop de les autoritats, no estarà tranquil pel que fa a l'edició del *Diario de Barcelona* fins al mes de gener de 1817, quan hagin desaparegut els altres dos diaris editats a la ciutat des del final de la guerra. Posteriorment, un reial decret d'abril de 1818 ordenarà la suspensió de tots els diaris a Espanya, excepte la *Gaceta de Madrid* i el *Diario de Madrid*, per mal ús de la llibertat d'impremta. El *Diario de Barcelona*, assimilat al de Madrid, es podrà continuar publicant en règim de monopoli, com el que tenia Husón entre 1792 i 1808.

Tot just acabada la guerra, el fill del fundador, Domingo Husón, serà un dels aspirants a la titularitat del diari, però ja el 26 d'agost de 1814, sobre la base de l'informe del capità general demanat pel ministre de Governació, una reial ordre desestima la petició d'obtenir el privilegi del seu pare. Pedro Pablo Husón havia passat la guerra a Barcelona fent diversos treballs d'impremta, d'ençà que l'autoritat francesa el desposseí del *Diario de Barcelona*, el febrer de 1810, malgrat la seva col·laboració al llarg de quasi dos anys.

Processat, indultat i detingut de nou a Barcelona, quedà en llibertat definitiva el 27 de desembre de 1814, però fou desterrat de la capital i es traslladà a Perpinyà, segons consta en un certificat de l'Audiència sobre la seva situació en data

10 d'abril de 1815. Domingo Husón, condemnat per un delict de deserció a Mataró el desembre de 1811, va ser enviat a un regiment de cavalleria de Mallorca, segons consta en un certificat de detenció de 29 d'abril del mateix any.

Els Husón no eren pas els més influents entre els aspirants a l'edició del *Diario de Barcelona*. Pel dictamen emès el 10 d'octubre de 1816 pel fiscal de l'Audiència, segons el qual el privilegi atorgat a Husón era de caràcter estrictament personal i no podia passar al fill, sabem que hi aspiraven també els impressors Piferer i Garriga, la Casa de la Caritat i l'Acadèmia de Bones Lletres. Tot i això, l'informe del fiscal concloïa que el privilegi corresponia a Brusi, que el tenia des del 1809 i, per tant, no estava vacant. Es comunica a tots els aspirants una decisió del Consell de Castella, davant el qual havien presentat peticions d'impressió, que afirma que correspon a Brusi de continuar-la. Aquest, que en data 31 de gener havia obtingut un nou certificat de l'Estat major de l'Exèrcit de Catalunya, sobre els serveis prestats durant la guerra i després, sol·licità en data 15 de gener de 1817 –i finalment obtingué– el cessament de l'activitat d'altres periòdics a Barcelona, invocant el privilegi confirmat i un decret de suspensió general de diaris de data 11 d'abril de 1815. El reial decret ja citat d'abril de 1818 tancà definitivament el cas.

De gener de 1817 a març de 1820, durant a penes tres anys i tres mesos, Brusi gaudirà de les condicions inicials del privilegi fundacional del *Diario de Barcelona* obtingut el 1792 per Husón com a únic diari de la ciutat. Simultàniament, havia cessat la publicació del periòdic oficial *Gazeta de Cataluña*, el desembre de 1816, però s'imprimeix també al seu establiment la revista mensual de la Junta de Comerç *Memorias de Agricultura y Artes*, de juny de 1815 a juny de 1821. Arran del moviment liberal desencadenat per la insurrecció del coronel Riego a Cadis a final de gener de 1820, quedarà en suspens el privilegi i el diari de Brusi haurà de fer front a la competència d'altres tres diaris: *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Barcelona*, aparegut el 13 de març de 1820, *El Indicador Catalán*, el 24 de gener de 1822, i *Diario de la Ciudad de Barcelona, El Eco de la Ley*, l'1 de maig de 1822.<sup>23</sup>

Les pàgines del *Diario de Barcelona* són sensibles al canvi polític des del dia 12 de març, en què inicia la seva col·laboració, amb el pseudònim "El Espolín", Antoni Puig Luca, dirigent destacat del moderantisme dominant a Barcelona durant els primers temps del Trienni.<sup>24</sup> Durant 1821, també hi col·laborarà Wenceslau Ayguals de Izco (signant W. A.), representant d'una ala més avançada del liberalisme. Brusi, a qui alguns subscriptors s'adrecen com a "ciudadano editor", retira del peu d'impremta la menció del títol d'impressor de cambra del rei –que manté, però, en altres edicions, com el fullet de presentació de la seva impremta litogràfica, de data 1 de desembre de 1820–, i el diari és utilitzat per l'autoritat militar com a mitjà de comunicació pública d'ordres.<sup>25</sup> Dos mesos després, però,

23. Per a una ampliació del paper del *Diario de Barcelona* durant el Trienni Constitucional, vegeu GUILLAMET, *Els orígens de...*, pàg. 183-225.

24. Gaspar FELIU I MONFORT, *La clerecia catalana durant el Trienni Liberal*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1972, pàg. 61, 82 i 99.

25. El 23 març de 1820, una nota publicada pel govern militar estableix que qualsevol ordre se va «que se estienda en el diario de esta ciudad, impreso por Brusi, se tendra por comunicada a aquellos a quienes toque su cumplimiento».

Brusi deixa constància a les pàgines del diari d'un enfrontament amb l'Ajuntament constitucional, en negar-se a publicar en l'edició del 28 de maig una proclama rebuda el dia abans al vespre, quan l'edició ja era tancada, considerant que del seu ajornament no se'n podia derivar cap perjudici, tot i tractar-se d'una crida a celebrar l'aniversari del rei, el dia 30.<sup>26</sup>

Les relacions de Brusi amb l'editor del *Diario Constitucional* –Joan Dorca, editor liberal de Vic durant la Guerra del Francès, traslladat posteriorment a Barcelona– van ser cordials i fins i tot de col·laboració durant els primers dos anys i escaig del Trienni, tant en vida dels dos editors com per part de les respectives vídues i els hereus després de les seves morts successives, la tardor de 1821, a causa de la febre groga. Tot i la competència mantinguda com a dos únics diaris fins a mitjan 1822, Antoni Brusi i Joan Dorca s'havien associat l'any 1820 per a la creació d'una impremta al servei del govern, segons consta en un certificat del cap polític de 4 de desembre del mateix any, i, segons una carta de pagament de 2 d'abril de 1822, la vídua de Dorca vendria després la seva part a la vídua de Brusi, a qui el Govern Polític Superior de Catalunya mantindria els encàrrecs, segons ofici de 31 d'octubre de 1821, «como consecuencia de los importantes servicios prestados a dicho Gobierno por su difunto marido y del generoso desprendimiento con que sostuvo la imprenta». En una data avançada del Trienni, el 25 de maig de 1823, un ofici de la «Comandancia General del 7º Distrito Militar» encarrega a la viuda de Brusi la reimpressió d'un «Tratado de Táctica para la Infantería Ligera, esperando de su patriotismo, lo hará y venderá con la mayor brevedad posible, en bien de la heroica nación a la que pertenecemos».

En ocasió d'un homenatge a la memòria del general Lacy, el personal de la *Imprenta Nacional de Dorca* aporta 160 rals a una subscripció pública, amb expressió detallada dels noms dels oficials i les inicials dels aprenents; però també alguns oficials impressors i llibreters de *Casa Brusi* hi contribueixen amb 116 rals, sense detall dels noms.<sup>27</sup> El 29 de gener de 1821, Antoni Brusi organitzaria des de les pàgines del diari una subscripció per finançar les obres de conducció d'aigua des de Canaletes a l'Hospital de la Santa Creu.

Les relacions entre ambdós diaris no estigueren mancades, tampoc, de polèmica i discussió política. Així “El Espolín” es passa al *Diario Constitucional* a final de 1820 i respon des d'aquest a comentaris del *Diario de Barcelona*. Una ocasió virulenta es produeix a primers de 1821, a propòsit de la negativa de Brusi de publicar el manifest d'un militar en les condicions preteses pel seu autor.<sup>28</sup> La virulència es troba en un paràgraf de la darrera carta del militar, que ataca obertament Brusi: «Su diario, que era aqui el único antes de esta dichosa de Constitucion y le dejaba abundantes pesos, amás de otras frioleras que esto le proporcionaba; ya por sus pecados, o los agenos, se han entrado de rebote otros aledaños y sin mas ni mas le chupan y descarnan la prebenda; y la multitud de impresos de Capitanía general y de Intendencia de aquel lucroso y suspirado tiempo, que eran como si digesemos de privilegio esclusivo, privativo y prohibiti-

26. Nota signada per «El Editor» al *Diario de Barcelona* de 29-V-1820.

27. *Diario de Barcelona*, 14 i 15-IV-1820.

28. *Diario de Barcelona*, 27-I-1821 i 1-II-1821; *Diario Constitucional, Político y Mercantil de Barcelona*, 31-I-1821 i 5-II-1821.

vo, se han anonadado tanto, segun cuentas que han quedado tan flacos sus productos como galgo de cazador de oficio».

Les primeres notícies de malalts i morts a causa de la febre groga que afligirà Barcelona durant la segona meitat de 1821 apareixen els dies 8 i 9 d'agost al *Diario de Barcelona*, que se n'ocuparà extensament amb "partes" i relacions oficials, comentarís de metges i, també, cartes i poemes de ciutadans, a més d'una subscripció pública per als aturats a causa del tancament del port. La notícia de la mort de l'editor hi apareix només de manera indirecta, amb el canvi de peu d'impremta a partir del diumenge 28 de setembre de 1821, que passa a dir: «En la imprenta de la Viuda e Hijos de D. Antonio Brusi». Igual passa amb la mort de Joan Dorca, impressor i editor del *Diario Constitucional*, sense altra referència al seu propi diari que el canvi de peu d'impremta, a partir de dilluns 15 d'octubre de 1821.

El conflicte més greu que la *Casa Brusi* ha d'afrontar aquests anys l'acabaran patint la vídua i hereus amb els impressors Gaspar i Rubió, la creació per part dels quals del *Diario de la Ciudad de Barcelona* o *El Eco de la Ley* serà viscuda com una agressió directa en l'etapa més radical del Trienni. Els impressors Tomás i Miguel Gaspar ja havien editat l'*Estafeta Diaria de Barcelona* (1814-1816), avançant-se una setmana a la reaparició del *Diario* de la mà de Brusi, i havien estat entre els aspirants a fer-se càrrec del privilegi. En els primers mesos del Trienni, Brusi ja va denunciar, en un suplement al diari del 8 de setembre de 1820, els socis Josep Rubió i Tomás Gaspar com a inspiradors d'un càlcul exagerat de les obligacions fiscals que l'Ajuntament li havia calculat.

## Introducció de la litografia a Espanya

La introducció de la litografia a Espanya per Antoni Brusi, l'any 1820, marca un moment de plenitud com a editor i impressor més destacat de Barcelona i presenta l'interès afegit d'oferir noves dades de la seva relació amb el règim constitucional. Fou amb data 10 de juliol de 1821 que l'impressor de cambra barceloní rebé el privilegi exclusiu per a l'explotació d'aquesta nova forma d'impressió, i pot semblar que aquest mateix fet obrà en contra dels seus hereus, als quals fou denegada la continuïtat del privilegi en data 13 d'agost de 1825, quasi dos anys després d'haver estat restablert el règim absolut.<sup>29</sup>

El número 1 de la revista mensual de la Junta de Comerç de Catalunya, *Memoorias de Agricultura y Artes*, impresa a *Casa Brusi*, dedica un espai destacat a la seva secció de «Mecánica» a una «Noticia sobre la lithografia o arte de imprimir con moldes de piedra», signada per M. Marcel de Serres, tema que es desenvolupa amb tot detall durant nou números, fins al mes de març. La guerra contra la invasió napoleònica havia retardat sense dubte la introducció a Espanya de la invenció duta a terme casualment per Alois Sennefelder, a Munic, l'any 1798; si bé alguns pioners ja n'havien adquirit coneixements, havien fet proves i havien sol·licitat suport al govern, per mitjà de la mateixa Junta de Comerç, abans i després de la guerra.<sup>30</sup>

29. SUBIRANA, *Els orígens de...*, pàg. 39-60.

30. SUBIRANA, *Els orígens de...*, pàg. 18-38.

Brusi, que l'any 1819 havia adquirit material de foneria i matrius d'impremta, per al proveïment dels quals la majoria d'impressors espanyols depenien fins llavors de França,<sup>31</sup> s'interessà per la nova tècnica d'impressió de gràfics per consell del metge i científic Francesc Salvà i Campillo, col·laborador del *Diario de Barcelona* des que havia estat fundat per Husón el 1792.<sup>32</sup>

El *Periodico Universal de Ciencias, Literatura y Artes* de Barcelona publicava en el seu primer número, el 6 de gener de 1821, la notícia de la introducció a Espanya de la litografia: «El ciudadano Don Antonio Brusi acaba de plantificar en esta ciudad una imprenta litográfica perfeccionada por M. G. Engelmann. Con ella se imprimirán primorosamente despues de trazadas sobre la piedra toda especie de figuras, y todo cuanto se hacia con el grabado y algunos escritos. Los amantes de las luces deberan tributar el honor merecido al compatriota de Gutenberg inventor de esta segunda imprenta, a Mr. Engelmann por haberla mejorado y al Sr. Brusi por haberla finalmente establecido en nuestra patria».

En aquesta data, Brusi encara no era titular del contracte amb Godefroi Engelmann –originari de Mülhausen i propietari, en aquestes dates, a París, de l'establiment litogràfic més important d'Europa–, datat a París el 27 d'octubre de 1820, sinó Domingo Obiols. Brusi es féu càrrec dels drets i les obligacions assumides per aquest en una clàusula afegida en data 20 de gener de 1821.<sup>33</sup> Tot i això, en data 18 d'octubre ja s'havia adreçat a la Junta de Comerç per a presentar «los primeros ensayos que se han hecho en mi Casa, en los que se demuestra con evidencia lo que puede conseguirse con la pluma sola escribiendo sobre la piedra, además de lo que puede hacerse con el dibujo del lapicero practicado sobre la misma».<sup>34</sup> En data 1 de desembre, es publica un fullet de dues pàgines, imprès amb la nova tècnica, per al text del qual s'utilitzen diversos tipus de lletres i dues tints, negra i purpurina, a més d'un dibuix de Louis Villaume, dedicat a presentar-ne les possibilitats. El títol és «Imprenta litográfica perfeccionada por el litógrafo M. G. Engelmann, introducida en Barcelona a expensas de D. Antonio Bru-

31. SUBIRANA, *Els orígens de...*, pàg. 40-41. L'autora atribueix també a Antoni Brusi Mirabent l'aplicació de la força motriu del vapor a la impremta, innovació que duria a terme el seu fill Antoni Brusi Ferrer: vegeu Jaume GUILLAMET, «El segon Brusi, la propietat del "Diario de Barcelona" i l'aparició de "El Telégrafo"», *Treballs de Comunicació*, 8 (1997), pàg. 153-160. La revista *Memorias de Agricultura y Artes* dedicà sis pàgines del seu número de juliol de 1820 a la novetat «de la prensa de imprimir por la máquina de vapor» posada a punt per l'alemany Frederick Koenig al diari *The Times* de Londres.

32. Les dades astronòmiques i meteorològiques que des del començament va publicar el diari a la primera pàgina foren proveïdes durant 35 anys pel doctor Salvà, que a la seva mort, el 1828, llegà el material de l'observatori que tenia a casa seva a la família Brusi (GUILLAMET, *Els orígens de...*, pàg. 238).

33. SUBIRANA, *Els orígens de...*, pàg. 40-41, suposa que Brusi «no tenia llicència d'importació i hagué d'utilitzar un home de palla per facilitar els tràmits d'importació de la premsa litogràfica de París», però el nom de Domingo Obiols fa pensar que es podria tractar de l'encarregat de l'oficina de *Casa Brusi*, home de confiança des d'abans de la guerra i padrí del seu fill. El dimarts 3 d'octubre de 1821, per exemple, sortia un anunci al diari amb aquest text: «Libros. Domingo Obiols, en la oficina de este periodico, tiene para vender de comision las obras siguientes...». Segons aquesta hipòtesi, doncs, abonada pel fet que no va signar personalment el contracte sinó que ho féu en nom seu Ramon Casanova, domiciliat a París, Obiols tampoc no devia tenir llicència d'importació i caldria trobar-hi una altra explicació.

34. SUBIRANA, *Els orígens de...*, pàg. 39.

si, Impresor de Cámara de S.M. En primero de diciembre de 1820». L'expressió “a expensas de” s'ha d'entendre en el marc de la situació contractual esmentada, quan Brusi encara no ha signat la clàusula per la qual substitueix Domingo Obiols.

El contracte establia un acord per deu anys, que incloïa, a més dels drets sobre l'ús del procediment d'impressió litogràfica i l'adquisició de dues premses, el trasllat a Barcelona de dos tècnics, un impressor i un escriptor –l'esmentat Villlaume, que es quedarà a Barcelona–, així com de Pierre Thierry, cunyat i soci d'Engelmann. En opinió de Subirana –l'obra de la qual aporta informació àmplia i detallada i reproduïx diverses impressions<sup>35</sup>– l'aplicació principal que donà Brusi a la impremta litogràfica devia ser la il·lustració en la impressió de llibres i en publicacions religioses.

No és fins al 13 de setembre de 1821 que Antoni Brusi signa al *Diario de Barcelona* un llarg article titulat «Litografia», on explica el que ha fet fins aleshores i parla de la seva preocupació i interès per trobar a les muntanyes de Catalunya pedra susceptible de ser usada com a pedra litogràfica, per no haver de dependre de la pedra de Baviera utilitzada fins aleshores, amb fortes despeses d'adquisició i transport. Subirana ofereix una explicació precisa i documentada d'aquestes gestions i treballs i de la polèmica tinguda amb mossèn Cristòfol Montiu,<sup>36</sup> que ja s'havia interessat per aquest tema l'any 1818. Encara el 15 d'abril de 1823, quasi dos anys després de la mort de Brusi, es publica a les pàgines del diari *El Indicador Catalán* una carta signada pel prevere Cristòfol Montiu discutint l'abast dels descobriments de pedra litogràfica fets per Antoni Brusi, explicats en un text del *Diario de Barcelona* de 12 de març, i reclamant-se ell mateix com a «primer descubridor de la piedra litografica en España», amb troballes fetes a Cervera i altres poblacions de la Segarra.

## La successió

La mort sobtada d'Antoni Brusi Mirabent, el 27 d'octubre de 1821, a causa de la febre groga, interromp probablement els avenços en l'aplicació de la impressió litogràfica, ja que alguns anys després es veurà que una de les tècniques adquirides en el contracte amb Engelmann –coneguda com del “lavis” litogràfic– no ha estat desenvolupada. Les dades conegudes tant de l'evolució del *Diario de Barcelona* com dels treballs litogràfics fan pensar que la desaparició del fundador crea un buit difícil d'omplir. Una de les obres més importants publicades per la *Casa*

35. SUBIRANA, *Els orígens de...*, pàg. 40-41, no ha pogut comprovar una informació de Valeri Serra Boldú sobre l'establiment d'una primera premsa litogràfica a *Casa Brusi* el 14 d'octubre de 1819. Vegeu Valeri SERRA I BOLDÚ, «La introducció de la litografia a Catalunya», *D'Ací i D'Allà*, 54 (juny de 1922), pàg. 464-467.

36. Mossèn Cristòfol Montiu va ser prevere beneficiat de la parròquia de Cervera, mestre de capella de la parròquia de Sant Joan de Valls i membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, segons SUBIRANA, *Els orígens de...*, pàg. 32. Sacerdot i naturalista, va col·laborar en la fundació de la Societat de Amics del País de Barcelona, amb el pare Albert Pujol, l'arxiver de la Corona d'Aragó Pròsper de Bofarull i el banquer Gaspar Remisa, entre altres, segons FELIU I MONFORT, *La clerecia catalana...*, pàg. 127. Va ser redactor de *Memorias de Agricultura y Artes*, en morir Francesc Santpons.

*Brusi* des de 1815 conclou justament aquest any: són els set volums en fascicles de *Barcelona cautiva*, el dietari de l'ocupació francesa de Barcelona escrit per fra Ramon Ferrer.

El futur hereu, Antoni Brusi Ferrer, a penes té sis anys –el seu germà gran i hereu actual en té 16, però està molt malalt i morirà– i hi ha també tres germanes més grans que ell; la vídua, Eulàlia Ferrer, més coneguda com Eulàlia Brusi, encarrega la gestió de la impremta, del diari i dels negocis de la casa a Pau Soler Mestres, que més tard es casarà amb la filla gran i passarà a formar part de la família.

Soler ha deixat en unes memòries inèdites un retrat molt precís de les circumstàncies de la mort del primer Brusi i de la seva pròpia incorporació a la *Casa*, amb la qual ja col·laborava.<sup>37</sup> Segons Soler,

El establecimiento y relaciones del difunto eran vastisimos; ademas estaba editado en la casa el Diario de Barcelona que a los intereses de ella le convenia conservar; se imprimia en la misma para todas las oficinas dependientes del Gobierno, y tambien de la Municipalidad; necesitaba por ultimo una persona de gran expedición y con conocimientos y buena fe, que se pusiera al frente de los negocios.

En verdad que no me consideraba yo con estos requisitos, ni los tenía; pero ya sea porque me recomendó el difunto a su esposa, agradecido tal vez porque no le dejé un momento en sus tres días de enfermedad epidémica que le devoró, sentado siempre, durante ellos, en la silla de la cabecera de su cama, medicinándole y enjugándole el sudor de sus angustias, o bien porque creyó que seria el menos malo de sus dependientes para llevar el timon de aquella nave facil de zozobrar perdido el piloto; o bien fuese que la recién viuda y su primo el P. Prepósito de S. Cayetano hubiesen discurrido que yo, por buena fe y por actividad, sino por conocimiento, era el hombre a quien en tales apuros y tribulacion debian encargar por lo pronto el régimen del mencionado establecimiento, lo cierto es que la misma noche del fallecimiento de D. Antonio se me declaró Regente de la imprenta y director de los negocios de su casa.

La vídua Brusi obtindrà, en data 26 de març de 1824, la revalidació del privilegi reial de publicació del diari, que havia quedat en suspens durant el Trienni Liberal en aplicació de la llibertat d'impremta. Durant un temps, es publicarà també un segon diari, *Diario Mercantil y Económico de Cataluña*, per privilegi obtingut el novembre del mateix any per José Rubio, impressor que s'havia distingit per la seva animositat contra els Brusi.

Eulàlia Brusi no obté la revalidació del privilegi exclusiu d'explotació de l'art litogràfica obtingut del règim constitucional, anul·lat com totes les disposicions del Trienni en restablir-se el règim absolut. La seva sol·licitud, presentada al rei en data 31 de juliol de 1824, motiva la reacció d'Antoni Monfort i Miquel, que re-

37. Pablo SOLER MESTRES, memòries manuscrites inèdites, conservades a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 1852: «...y llevaba yo a un tiempo la correspondencia de la casa de Brusi, copiaba las cuentas de dia, corregía pruebas de lo que en su imprenta se hacía y formaba los indices de las sesiones de Cortes».

treu els perjudicis derivats de la privativa de què ha gaudit la *Casa Brusi* pel que fa al progrés de la litografia, i posa en qüestió la qualitat de les seves produccions.<sup>38</sup>

En primera instància, els informes de la Reial Junta de Comerç de Catalunya i de la Real Junta de Fomento de la Riqueza del Reino són favorables a la rehabilitació del privilegi, però només per al temps que falta per completar els cinc anys establerts el 1821 –una mena de satisfacció simbòlica–, però la reial ordre de 13 d'agost de 1825 és dràstica i sorprenentment liberal, i resol que «no se conceda a la referida Brusi el privilegio que pide, ni la revitalización de la patente que expidió el gobierno revolucionario con respecto al tiempo que le falta, y que así Monfort como otro cualquiera tengan libertad para dedicarse a la litografía».<sup>39</sup>

Les memòries inèdites de Soler serveixen també per confirmar l'estreta col·laboració que Antoni Brusi Mirabent, la seva vídua i ell mateix tingueren amb les autoritats constitucionals del Trienni:

¿Quién podía pensar que después de derribado un sistema cuyos partidarios fueron perseguidos a muerte, quedase en pie un periódico que si bien sin política propia, no había dejado de favorecer con sus publicaciones la de los mandarines liberales y la de los autores de la rasgada Constitución y sus secuaces?

¿Quién podía imaginar que después de haber provisto la casa de Brusi de cuanto necesitaban los empleados y dependencias de aquel mismo gobierno destruido y perseguido, ella misma no solo había de continuar sus suministros a las dependencias del nuevo gobierno, sino ser llamado oficialmente a ello, ser pedidos los servicios de la imprenta que poco antes prestaba sus letras y prensas a los ejércitos vencidos por el general vencedor?

¿Quién podía creer que la dueña del Diario de Barcelona durante los cuatro años del 20 al 23 inclusive fuere agraciada con la privativa del mismo en 1824 por durante su vida?

¿Y quien se hubiere atrevido a conjeturar que en 1827 el tal privilegio se hubiera estendido hasta el hijo de la referida Sra., entonces menor de edad, para el caso de premorirse aquella? Sin embargo, vinieron repetidas reales órdenes que tuvieron este objeto, y aun en expedientes contenciosos y juicios contradictorios fueron mas que ratificadas las concesiones y salió la casa de Brusi triunfante de todos sus émulos y envidiosos enemigos.

38. SUBIRANA, *Els orígens de...*, pàg. 54, admet que «la majoria de les primeres litografies de la Casa Brusi són fluixes, tímides o decididament dolentes. En desconexem els motius concrets, però són fàcils de preveure: els materials poc acurats i la insuficient experiència del litògraf».

39. SUBIRANA, *Els orígens de...*, pàg. 52-60.